

ความหมายของ ศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรม (Folk art and Handicraft)

Folk art = ศิลปะพื้นบ้าน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

Handicraft = งานหัตถกรรม

Art = ศิลปะ คือผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์
ของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปแบบของงานแขนงต่างๆ ให้
ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความงาม ความประทับใจ ความ
สะท้อนอารมณ์ เพื่อความรื่นรมย์ ความเชื่อและประเพณี

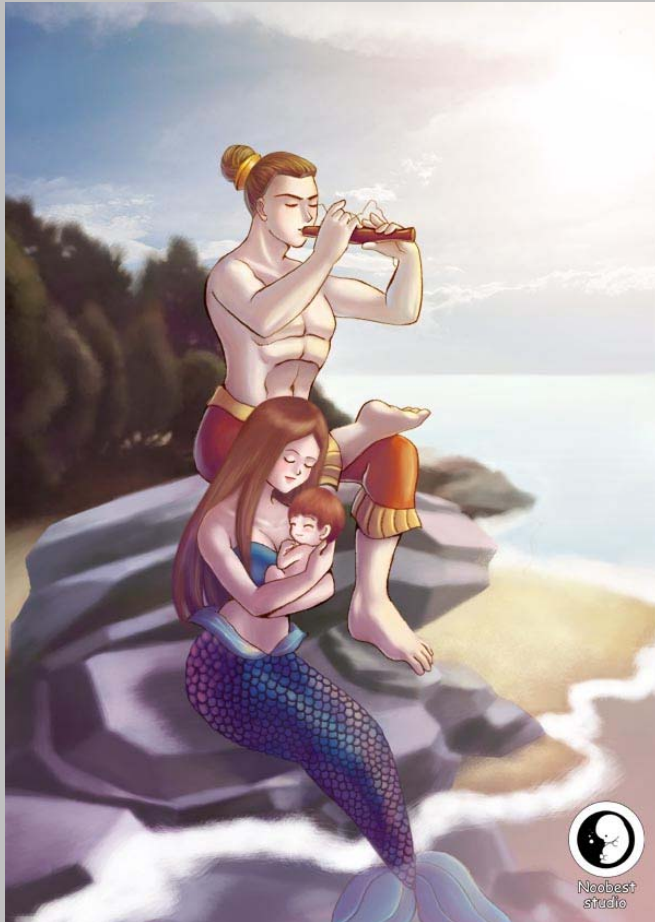
ศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรม

- เป็นผลงานที่สร้างขึ้น โดยใช้ความรู้ ความสามารถ และเทคนิค ที่มีการฝึกฝน อบรมในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ไม่ใช่ความรู้ส่วนตัวเฉพาะบุคคล ของใครคนใดคนหนึ่งเพียงผู้เดียว
- เป็นผลงานที่มีลักษณะสวยงาม มีรายละเอียดที่ประณีตบรรจง ที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้สร้าง ที่ต้องการให้ชิ้นงานมีความสวยงาม
- เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของท้องถิ่น เพราะศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรมเป็นงานที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการในชุมชนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของงานอาชีพ

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้
คำอธิบายดังนี้

ศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรม : ศิลปะแขนงต่างๆ เช่น
วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางศิลป์
นาฏศิลป์ การละเล่น ตลอดจนหัตถกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งสร้างสรรค์
ผลิตขึ้น หรือแสดงโดยชาวบ้าน จากการเรียนรู้ ฝึกปรือ อยู่ใน
ครอบครัว และในหมู่บ้าน โดยมีได้รับการศึกษาอบรมอย่างเป็น
ทางการ แต่มีฝีมือและประเพณีนิยมเป็นแนวทางสืบทอดกันมา มักจะ
มีลักษณะเฉพาะตัวอันแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น

วรรณกรรม

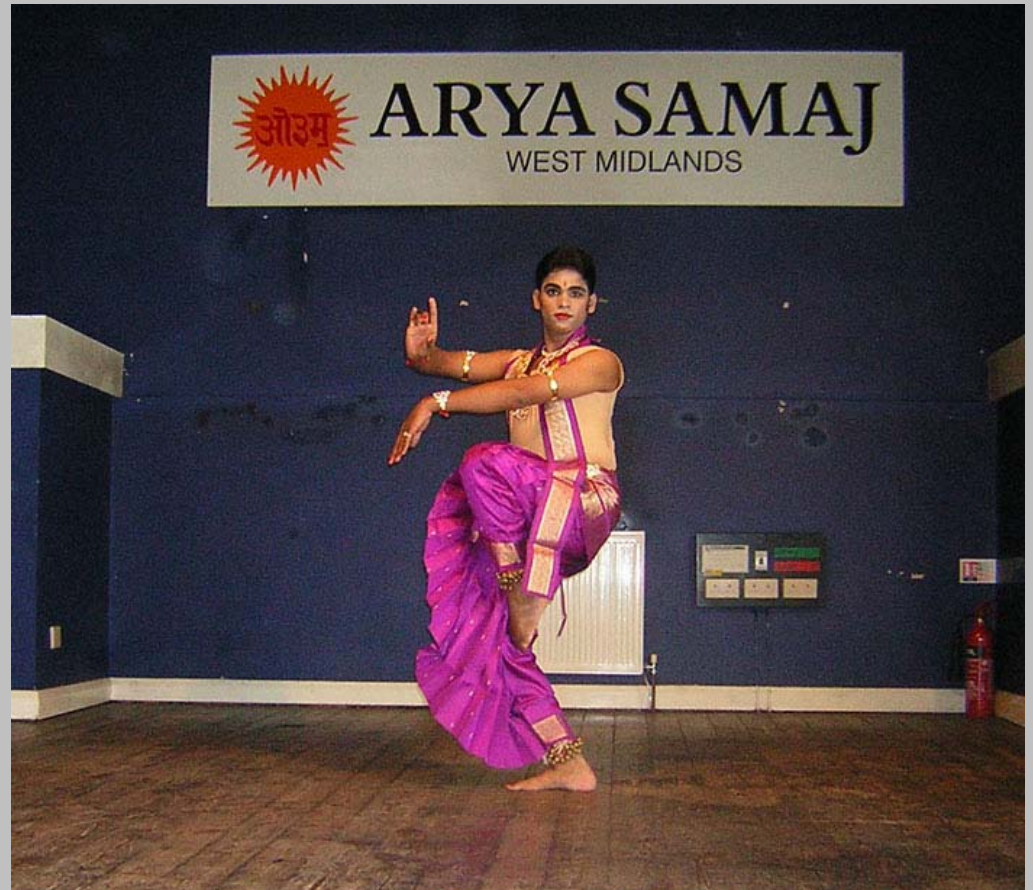
สถาปัตยกรรม (บ้านดินของชนเผ่าในแอฟริกา)

ดุริยางศิลป์

นาฏศิลป์

การละเล่น

เอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

1. รูปแบบเรียบง่าย เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก
2. ลักษณะรูปแบบเกิดจากการผลิตจนลงตัวและฝึกหัดจนเกิดความชำนาญ
3. มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่เรียกว่า เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
4. ไม่ใช้ระบบอุตสาหกรรมหนักเข้ามาช่วยในการผลิต

สาเหตุการเกิดหัตถกรรมพื้น

1. ความจำเป็นในการใช้สอย
2. วัสดุที่มีในท้องถิ่น
3. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ
4. ประเพณีความเชื่อ

1. ความจำเป็นในการใช้สอย

- เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการผลิตของใช้ในชีวิตประจำวันต่างๆ เช่น
- ปั่นภาชนะดินเผาไว้หุงต้มและใส่อาหารตามวัฒนธรรมการกินอยู่ในแต่ละพื้นที่
- สานภาชนะไว้ใส่พืชผักและผลิตผลทางการเกษตร
- ทอผ้าซึ่งอาจจะเป็นผ้าฝ้ายหรือเป็นผ้าขนสัตว์ตามสภาพอากาศไว้ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม
- สร้างยานพาหนะไว้เดินทาง เช่น อยู่ใกล้แม่น้ำก็ทำเรือ อยู่บนบกก็ทำเป็นเกวียน

2. วัสดุที่มีในท้องถิ่น

- วัตถุดิบที่แตกต่างกันเช่น ประเทศต่างๆในแถบยุโรป อเมริกา มีทุ่งหญ้าที่เหมาะสมกับการเลี้ยงแกะและแพะภูเขาที่ให้ขนอ่อนนุ่ม จึงมักทอผ้าจากขนสัตว์เมืองหนาวที่มีคุณภาพดี เป็นต้น
- ส่วนพื้นที่อากาศค่อนข้างแห้ง เช่น ภาคอีสานของไทย และลาว มีสภาพอากาศเหมาะสมกับการเลี้ยงไหม ส่วนภาคเหนือของไทยมีความชุ่มชื้น ป่าไม้งอกงามได้ดี ภาคเหนือจึงมีพรรณไม้ที่ดี เช่น ไม้สัก จึงมักจะมีช่างแกะสลักไม้ฝีมือดี เป็นต้น

ของใช้เขตนาวจัด

เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มในเขตแอฟริกา

บ้านสร้างด้วยต้นกก เอเชียนกลาง

เสื้อผ้าเขตร้อน ชัน

สถานภาพนะเพื่อบรรจุสิ่งของ (หาบ)

ไหปลาร้า

รองเท้าไม้

รองเท้าไม้ ใช้สวมในพื้นที่ชื้นแฉะและหนาวเย็น
เช่น เนเธอร์แลนด์และเบลเยียม

เกวียน พาหนะทางบก

เรือ ใช้สำหรับสัญจรทางน้ำ

ไม้แกะ(พม่า)

แกะหิน

ป่าไผ่

ໂມ້ໄຜ່

เครื่องจักสาน

สวดลายจาก
สภาพแวดล้อม

3. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ

- ชาชนบทส่วนใหญ่ทั่วโลกมักจะมีอาชีพทำการเกษตรตามฤดูกาล และช่วงที่ว่างจากงานประจำก็มักจะใช้เวลาว่างผลิตงานหัตถกรรมไว้ใช้งาน ตามที่มีวัสดุในแต่ละท้องถิ่น
- นานเข้าก็กลายเป็นความชำนาญ เกิดการเรียนรู้และส่งต่อกันภายในครอบครัวและสังคมเดียวกันอย่างซ้ำๆ จากพ่อแม่สู่ลูก จากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นสกุลช่างและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นไปในที่สุด

การผลิตโอ่งราชบุรีเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพ

4. ประเพณีและความเชื่อ

- เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ไม่เฉพาะที่ใดที่หนึ่ง แต่พบเห็นได้ทั่วโลก ซึ่งจะมากหรือน้อย จะเชื่อเรื่องอะไร หรือ แม้แต่เรื่องเดียวกัน รูปแบบก็อาจจะแตกต่างกันออกไป
- มนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์จะมีวัฒนธรรม (culture) การดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มสร้างขึ้น แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นของตนเอง เช่น
- ความเชื่อที่พบผ่านฟ้าปักจีนเพื่อความอุดมสมบูรณ์
- ความเชื่อเรื่องโชคลาภและความอุดมสมบูรณ์ผ่านเครื่องดักจับสัตว์น้ำของไทย เป็นต้น

รูปเปิด หมายถึง ความสุขในชีวิตสมรส
(มักจะปกรูปเปิดแมนดาลินคู่กับดอกบัว)

ค้ำดาว หมายถึง ความสุข โชคดี มั่งคั่ง

ค้ำดาว 2 ตัว ยังมีความสุขมาก

ค้ำดาว 5 ตัว หมายถึง ได้ลูกชายหลายคน ร่ำรวย อายุยืน

และตายตามธรรมชาติ

ผีเสื้อ หมายถึง ความร่ำรวย ความสุขในชีวิตสมรส อายุยืน

นกกระเรียน หมายถึง อายุยืน ความฉลาด

ปลา หมายถึง อายุยืน ความพยายาม

(เพราะปลามักว่ายทวนน้ำ) เป็นต้น

การเตรียมศพก่อนเผา

การแบกศพสู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา

การเผาศพริมฝั่งคงคา

คุณค่าทางด้านความงาม (Aesthetic Value)

เป็นคุณค่าที่ช่างที่ชำนาญและมีฝีมือได้แสดงออกมาให้เห็น แบ่งได้เป็น

สัดส่วน ความสมดุล (Proportion)

จังหวะ (Rhythm)

ความประสานกลมกลืน (Harmony)

ความขัดแย้ง (Contrast)

จุดเด่น (Dominance)

คุณค่าทางอารมณ์และการแสดงออก (Temperamental & Expression)

เป็นคุณค่าที่สอดคล้องมากับผลงานแต่ละชิ้น ซึ่งอาจจะมีหลากหลายลักษณะ เช่น ความสวยงาม ความตลก ความน่าทึ่ง เป็นต้น

ประเภทของงานหัตถกรรม

งานหัตถกรรมแบ่งกว้างๆ ตามวัสดุและเทคนิคได้ 5 ประเภท คือ

- 1 เครื่องจักสาน (**Basketry**)
- 2 เครื่องปั้นดินเผา(**Ceramic**)
- 3 เครื่องถักทอ(**Textile**)
- 4 การแกะสลัก(**Carving**)
- 5 งานกระดาษ(**Paper Work**)